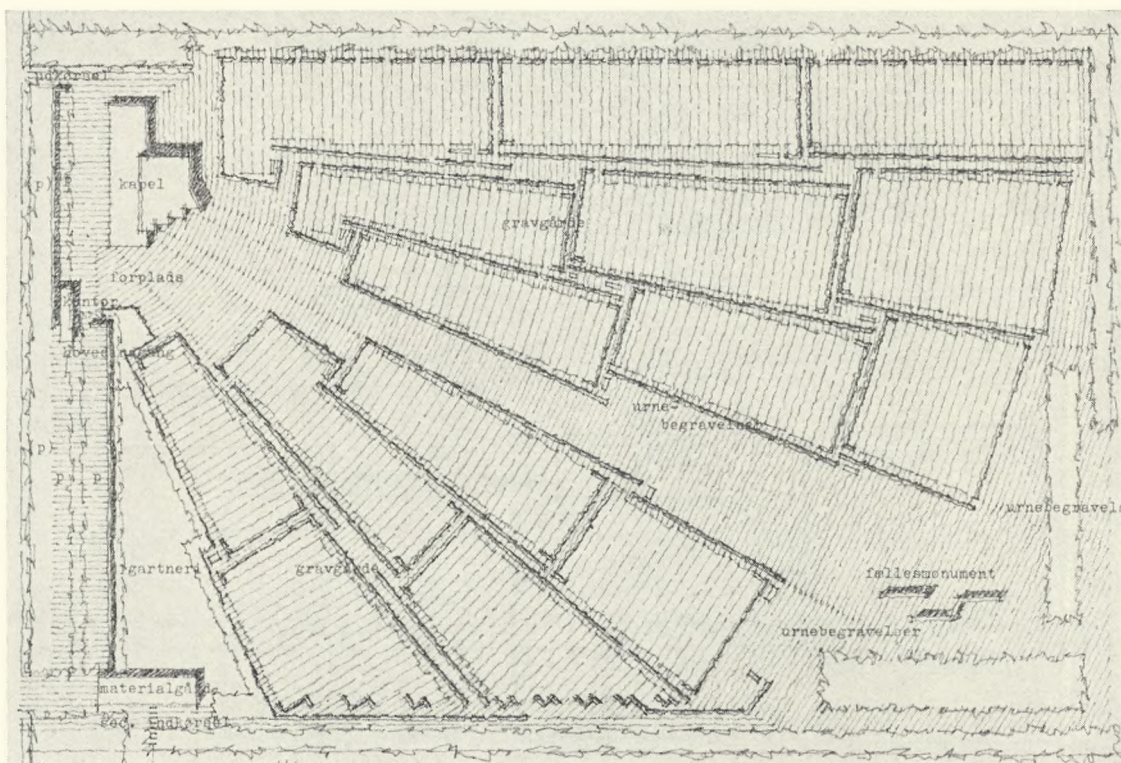

148. *Fremhævet:*
Brdr. Brochstedt-Christensen, Edstrand og Thyrring (arkitekter). Morten Klint og K. Lund-Sørensen (havearkitekter).

143—148:
 Alle mål 1: ca. 2000;
 nord op.

Forslag nr. 7, mrk. 35712.

Dette forslag vil dommerkomiteen gerne fremhæve som det bedste af en række projekter, der er komponeret med gravrum skråt placeret på arealet langs en diagonalt accentueret hovedakse.

Herning, den 4. november 1964.

Dommerkomiteen:

R. Bækgaard	Johan Pedersen
H. C. Nielsen	Georg Georgsen
Sven A. Hermelin	Sven Hansen
Søren Krogh	M. Kragh-Schwarz
J. M. Ringaa	

Bent Røgind.

Præmievinderne:

Forslag nr. 21, 1. præmie: Arkitekt *Knud Joos* og havearkitekt *Jørn Palle Schmidt*, Kgs. Lyngby.

Forslag nr. 8, 2. præmie: Havearkitekt *Knud Lund-Sørensen*, København, og arkitekterne *Edstrand* og *Thyrring*, Hørsholm.

Forslag nr. 14, 3. præmie: Havearkitekt *Peter Thorsen*, København, og arkitekterne *Edstrand* og *Thyrring*, Hørsholm.

Forslag nr. 45, 3. præmie: Billedhugger *Betty Engholm Michelsen* og havearkitekt *Torben Michelsen*, Sorø.

Forslag nr. 6, indkøb: *Jens P. Storgaard*, *Anne* og *Jørn Ørum-Nielsen*, arkitekter m.a.a.

Forslag nr. 7, fremhævet: *Brdr. Brockstedt-Christensen, Edstrand* og *Thyrring*, arkitekter, Herning og Hørsholm, *Morten Klint* og *K. Lund-Sørensen*, havearkitekter, København.

Dommerkomiteens afgørelser var enstemmige. Et medlem af dommerkomiteen, professor Georg Georgsen fandt dog, at forslag nr. 45 burde have haft en højere placering.

Gravvården — en gränssten och minnessten

Arkitekt SAR Claus Laurent

Frågorna kring människans bortgång från jordelivet har alltid varit och kommer väl alltid att vara lika svåra, ja i vissa fall omöjliga att fatta och besvara. Denna sanning kanske för många människor verkar att ha mycket negativ karaktär. Jag har dock fattat det så — och det med glädje — att just denna negativa

karaktär, detta motstånd för vår tanke och vilja, är en lycklig och nödvändig företeelse för frågornas fortlevnad. Den skapar ständig näring för ljusa förhoppningar, andlig fostran och sann ödmjukelse.

En detalj i denna frågeställning är gravvården. För att belysa behovet av försiktighet har jag berikat begreppet "gravvården" med två förklarande epitet: "gränssten och minnessten". Vad skall då dessa två ord, gränssten och minnessten försöka åskådliggöra?

Gränsstenen talar om, att vi här rör oss inom ett gränsområde, som ligger så oändligt nära den för evigt gåtfulla existensformen utanför jordelivet. Gränsstenen bildar sålunda ingångsport för tanken till en abstrakt andlig värld, där tusen sinom tusen olika nyanser av känslor och tro inrymmer. Denna andliga begreppsvärld kan vara uppbyggd mycket subjektivt eller också följa en vedertagen religions mera dogmatiska riktlinjer.

Minnesstenen har en annan klang — den friar till en mer objektiv inställning. Man engagerar sig i frågan från en säker plats en bra bit från gränsen och på den sidan, där det konkreta materiella jordelivet råder. Den bildar på så vis en lättare passerbar ingångsport för våra tankar till ett område, där vi på ett vackert, praktiskt, ekonomiskt och tidsenligt sätt skall överföra "gränsstenens" andliga värden i materiell form. Bildligt kan man här tala om en nödvändig balansgång mellan dessa båda punkter: gränsstenen och minnesstenen.

Ordet sten som återfinnes i både gränssten och minnessten har under tidernas lopp fått åtskilliga törnar, men består ännu alltså i tiden som fasta punkter i vår begreppsvärld och tillvaro. Skall vi här kunna nå resultat, som för framtiden kan befrämja gravvårdens existens och förhöja dess värde som religions- och kulturbärande faktor generationer emellan, måste vi söka oss till den förefintliga grund på vilken båda dessa stenar skall vila.

Gränsstenen har under alla tider då och då vacklat, varvid den följt religiositetens rytmer. Speciellt under senaste århundradet har denna tendens varit mycket tydlig. Människans jordelivshorisont har vidgats, de etiska och religiösa vedertagna lagarna har fått lämna mer och mer plats vid sidan om sig för världsliga

lagar, vetenskap och moderiktade åsikter. En just för vår frågeställning speciell företeelse är förändringen av jorden och himmelen såsom rumsupplevelser. Atmosfär, stratosfär, kosmos, sateliter och solsystem är begrepp, vilka oroligt påverkar gammal tro om uppståndelse, liv efter detta och himmelen som Guds boning. Att finna en allomfattande gemensam nämnare i detta komplex är svårt. Stilla och varsamt måste eventuella nya sanningar här växa fram om en världsbild, där kyrka och vetenskap kan mötas. Kyrkans representanter bör kanske oftare än i trosbekännelse och jordfästning öppet klarlägga sin syn på dessa problem för den levande människan. Naturligtvis bör vetenskapen öppet och tolerant hjälpa kyrkan i detta arbete.

För att få människorna att naturligt i sitt tankeliv närma sig gränsstenen fordras att kyrkogårdarna med sina gravplatser hålles levande inte endast för de bortgångnas efterlevande utan för alla människor. Här finns säkerligen många vägar att pröva och goda initiativ har redan tagits i form av gudstjänster i det fria på kyrkogårdarna samt skådespel och sångspel med religiös prägel.

Minnesstenens törnar är dock allt flera och mycket svåra att bemästra. Tidigare utgjorde gravvården ofta en mer påtaglig reflex av den dödes tidigare existens bland de levande. Den återspeglade kanske hans delaktighet i en familjs eller släkts starka gruppbildning eller kanske hans delaktighet i en viss yrkesgrupp med sina traditioner eller kanske helt enkelt en lokalfärg från bygden, där han eller hon levat.

Samtliga dessa i gravvården tidigare reflekterade motiv har tyvärr grumlats och en del av dem helt suddats bort. De företeelser som i denna förstörelsekamp kan nämnas är sådana som släkters upplösande på grund av näringslivets förändrade struktur — den s. k. flykten från landsbygden — den centrala tätortens uppkomst, familjebandens sönderslitande på grund av svårangepassning inom äktenskapets ram med skilsmässor som följt, den stegrade levnads- och utvecklingsfarten med den utåtriktade sensationshungrige människan i släptåg. Samtliga åtgärder, ägnade att uppväga det negativa i nämnda företeelser, bör sträva mot ett gemensamt mål: att för människan tidigt skapa en rofast och trygg

förankring antingen vid familien, församlingen, yrket eller bygden.

Vi måste dock ha klart för oss at alla försök att tvångsvägen återvända till tidigare befintliga föruttsättningar är orealistiska och att önsketänkande i den riktningen är farliga och oriktiga. Skall vi fortfarande låta begreppet gravvårds-konst vara levande, så måste vi inse att kunsten i detta fall varken kan eller skall vara för hårt fostrande eller dirigerande utan mera en reflex av den tid och de rådande uppfattningar, som den representerar.

Sovjetrussisk krigsgravplass på Tjötta i Nordland

Kirkegårds-konsulent, hagearkitekt Karen Reistad

Etter den siste verdenskrig besluttet den norske regjering å samle de mange spredte sovjetrussiske graver i Nord-Norge.

Gravplassen ble lagt på den flate öya Tjötta, som ligger syd for „De syv söstre“, den kjente fjellrekken med tinder på over 1000 m. høyde.

Et areal på ca. 8 dekar av det gamle hövdingsete Tjötta gård ble sikret til ny gravplass.

Hösten 1951 begynte overføringen til Tjötta gravplass fra ca. 100 forskjellige steder, hvor ialt nærmere 8000 russiske soldater var gravlagt — delvis i utmark — på strekningen fra Finnmarksvidda i nord til Mosjøen i syd. Få av soldatene var kjent ved navn.

Gravplassen er omgitt av solid törrmur, 1,20 m. høy og belagt med grastorv. Steingarden er trukket 20 m. inn fra tilgrensende hovedvei i öst. Smijernsgitter er montert sammen med porten i en 15 m. bred åpning i muren mot hovedveien. Et grasgrodd parti fører opp til det mektige monumentet på høydedraget i vest.

Bautaen hviler på tre kraftige fotsteiner, som er lagt med åpne mellomrom slik at himmel og hav skimtes gjennom sokkelen.

Fra høyderyggen som går nord—syd er det svakt fall i terrenget mot öst, og mot sjöen i vest. Den opprinnelige tette bjerkeskogen er ryddet i en bred gate vestover for å gi synslinje fra skipsleden opp til monumentet på bakkekammen.

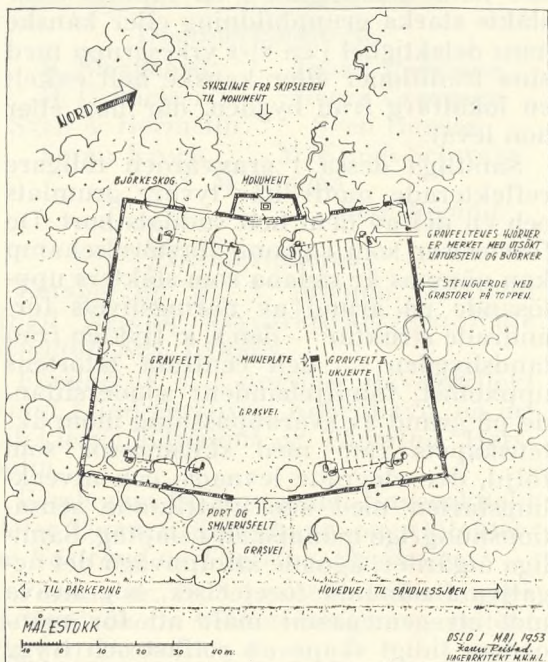
Bjerkebestanden er såvidt mulig bevart inne på gravplassen, og omkring anlegget vokser bjerkene som tidligere.

Det er gravlagt i to adskilte partier — navngitte på gravfelt I. Gravene er plassert hode mot hode, med liggende navneplater på grasbakken. På motsatt side av midtaksen er de mange ukjente soldater gravlagt tett i tett på felt II. En kraftig liggende stein forteller med inskripsjon på russisk og norsk at her ligger de ukjente døde.

Som det fremgår av planen, er gravplassen noe bredere ned mot veien i öst enn på motsatt side i vest. Denne formen binder gravplassen og tilgrensende lende sterkere sammen, slik at gravplassen gir inntrykk av stor rommelighet. „De syv söstre“ skimtes blå og sterke gjennom bjerkeskogen.

Den russiske krigsgravlundens på Tjötta er utført etter planen, som ble utarbeidet i forståelse med en kommisjon fra Sovjet-Samveldet og Det Norske Utenriksdepartement.

Anlegget har bestandige materialer, i samklang med stedets harde natur. Det finnes ikke gruset areal eller hellepartier — all ferdsel går over snauklippet grasbakke. Utenfor muren får grasbakken utvikle seg til blomstereng, mellom kronglete bjerker med enkelte villroser iblant.

149. Sovjetrussisk krigsgrav på Tjötta.